

MAHALLE YÖNETİMİ VE MAHALLE MUHTARLARININ PROFİLİ: TRABZON ORTAHISAR ÖRNEĞİ

Hasan Mahmut KALKIŞIM¹ Nihat YILMAZ²

ÖZET

Osmanlı döneminde merkezi idareye yardımcı olmak amacıyla oluşturulan mahalle yönetimleri zamanla toplumsal hayatın merkezi haline gelmiştir. Tüzel kişiliğe sahip olmayan bu birimler, merkezi idare ile yerel yönetimlerin kesiştiği bir noktada faaliyet yürütmektedir. Mahalle yönetimlerinin işlevleri tarihsel süreç içerisinde değişime uğramıştır. Yerelleşme çalışmalarının hız kazandığı günümüzde mahalle yönetimleri tekrar ele alınabilir.

Çalışmanın amacı, Ortahisar ilçesindeki mahalle yönetimleri ve mahalle muhtarlarının profillerini ortaya koyarak, muhtarların ilgili kurumlarla ilişki düzeylerini tespit etmektir. Bu çerçevede mahalle yönetimleri teorik olarak ele alınmış ardından anket yöntemi kullanılarak yapılan alan araştırmasının sonuçları değerlendirilmiştir. Mahalle muhtarlarının resmi belge düzenleme ve onamanın ötesinde bir işlevlerinin olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Mahalle Yönetimi, Trabzon.

Jel Kodları: R5, Z0.

NEIGHBORHOOD ADMINISTRATION AND PROFILE OF NEIGHBORHOOD MUKHTARS: THE SAMPLE OF TRABZON ORTAHISAR

ABSTRACT

Neighbourhood administrations created to help the central government in the Ottoman period, became the centre of social life with time. Those units that do not have legal personality carry out activities at a point where central government and local governments intersect. The functions of neighbourhood governments have changed in the historical process. Now that localization efforts have accelerated, neighbourhood administrations can be addressed again.

The aim of the study is to determine the level of the mukhtars' relations with the relevant institutions by revealing the neighbourhood administrations and the profiles of the neighbourhood mukhtars in the district of Ortahisar. In this framework, the neighbourhood governments were theoretically dealt with and then the results of the field survey using the survey method were evaluated. It has been seen that the headmen of the neighbourhood have no functions beyond official document editing and maintenance.

Keywords: Local Government, Neighbourhood Administration, Trabzon.

Jel Codes: R5, Z0.

1. GİRİŞ

Tarihi yüzyıllara dayanan mahalle yönetimleri, Osmanlı devletinde yapılanma ve resmi kurumlaşma süreçlerini geçirek günümüze kadar gelmiştir. Merkezi yönetime göre en uçta yer alan bu yönetimler halkın seçimiyle yöneticilerinin belirlendiği bir yönetim birimidir.

Özellikle günümüzde kentlerde mahalle yönetimleri belediye ile halk arasındaki ilişkileri yönlendirebilecek, geliştirebilecek ve iletişimi sağlayabilecek kurumlar olarak dikkat çekmektedirler. Buna ilaveten mahalle temelinde yapılacak hizmetlerin planlanması ve en etkili uygulaması aşamasında mahalle yönetimleri aynı zamanda danışmanlık da yapabilmektedir. Kısaca gerek merkezi yönetimin gerekse de yerel birimin ilgi

¹ Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi İİBF KYSB Öğr. Üyesi, hmkalkisim@gumushane.edu.tr

² Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi İİBF KYSB Öğr. Üyesi, nihatts@hotmail.de

alanına girsin, mahalle ile ilgili her türlü işlemlerde mahalle yönetimleri bilgi, tecrübe, görüş ve önerilerinden en üst seviyede yararlanılacak birimlerdir.

Mahalle yönetimleri genel yönetimin yeniden düzenlenmesi çerçevesinde merkezi kamu örgütlerine yardımcı olmak amacıyla ve kamu hizmetlerinde verimliliği ve güvenilirliği sağlamak üzere ortaya çıkmıştır. Aradan geçen süre içinde gerek sosyo-kültürel ve gerekse ekonomik gelişmelerin etkisiyle ve toplumsal ihtiyaçların büyük ölçüde değişmesi ile birlikte mahalle yönetimleri, günümüzde tartışılır bir duruma gelmişlerdir.

Bugün mahalle yönetimlerinin işlevini yitirip yitirmediği, diğerleri gibi tarihteki yerini alıp almayacağı veya günün şartlarına göre yeniden dizayn edilerek yetki ve sorumluk ve buna paralel mali kaynaklarla donatılıp donatılmayacağı tartışılan konular arasındadır.

Bu çalışmanın amacı, Trabzon ili Ortahisar ilçesindeki mahalle yönetimleri ve mahalle muhtarlarının profillerini ortaya koyarak muhtarların diğer birimlerle olan ilişki düzeyini değerlendirmektir. Bu doğrultuda 42 mahalle muhtarı ile anket çalışması yapılmıştır. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde mahalle yönetimi tarihsel gelişimiyle birlikte kavramsal düzeyde ele alınmıştır. İkinci bölümde yapılan alan araştırmasının sonuçları analiz edilmiştir.

2. MAHALLE YÖNETİMİ

2.1. Genel Olarak

Mahalle, belediye sınırları içindeki yerleşim yerlerinde yaşayan hemşerilere yönelik bazı hizmetleri yürüten küçük idari birimlerdir (Aytaç, 1995: 29). Bu birimler, komşuluk bağlamında yüz yüze ilişkilerin hakim olduğu, insanların ilkokul, oyun alanları ve bakkal gibi kente ait ortak imkanlardan kolaylıkla yararlanabildiği küçük yerleşim birimi olarak da tanımlanmaktadır (Şeker, 2005: 73). Toplumsal tabakalaşma açısından ise Klasik Osmanlı düzeninde henüz sınıf ve statü farkının oluşmadığı bir fiziksel mekan şeklinde ifade edilebilmektedir (Kavruk, 2004: 108; Sipahi, 2016: 852). 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda ise mahalle, "belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idari birim" olarak tanımlanmıştır (M.3).

Özellikleri de dikkate alınarak mahalle, "belediye sınırları içinde yer alan, organları mahalledeki seçmenler tarafından seçimle oluşturulan, uygulamada mahallenin temsilcisi olarak görüldüğünden dolayı mahalle halkına yönelik birçok faaliyet yürüten en küçük kentsel, toplumsal ve idari birim" olarak tanımlanabilir (Palabıyık ve Atak, 2000: 9).

Kanunla kurulmamaları, kamu tüzel kişiliğine sahip olmamaları ve kendilerine özgü bütçe ile personelin bulunmaması nedeniyle yerel yönetim birimi olarak kabul edilmeyen mahalle yönetimleri, Anayasa'nın 127. Maddesi'nde de yerel yönetim birimleri arasında sayılmamaktadır (Palabıyık ve Atak, 2000: 9; Şeker, 2005: 74).

Mahalle yönetimi, 1944 tarih 4541 sayılı "Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun"un gerekçesinde, belde hizmetlerinin yürütülmesinde idareye yardımcı bir kuruluş olarak öngörülmüştür. Görevlerinin önemli oranda merkezi yönetime ait kabul edilmesi ve muhtarların "memur" olarak görülerek genel bütçeden kendilerine aylık ödenek verilmesi mahalle yönetimlerinin merkezi idarenin en küçük taşra birimi olarak algılanmasına neden olmuştur (Palabıyık ve Atak, 2000: 9; Şeker, 2005:74).

Bir yönetim birimi olmamasına rağmen mahalle yönetimi, merkezi idare ile yerel yönetimlerin kesiştiği bir alanda faaliyetler yürütmektedir. Seçilme sürecinde yerel yönetici gibi hareket eden fakat seçimin hemen ardından mazbatasını aldıktan sonra merkezi idareye ait bazı görevleri üstlenen mahalle muhtarı (Arikboğa, 1999: 103), fiilen mahallenin temsilcisi pozisyonunda halkın istek ve şikayetlerini gerek merkezi ve gerekse yerel yönetim kuruluşlarına iletmektedir (Palabıyık ve Atak, 2000: 9; Şeker, 2005: 74)

2.2. Tarihsel Gelişimi

Osmanlı'dan miras alınan kurumlardan biri olan mahalle yönetiminin tarihi, belediyenin tarihinden daha eskidir. Osmanlı yönetiminde mahallenin, okulu, medresesi, mescidi, alanı, pazarı ve hatta hamamı ile tam bir yönetim birimi olduğu görülmektedir (Taylan, 1992: 55). Nitekim mahallenin kökeni, Anadolu Selçuklu şehirlerine kadar uzanmaktadır ve İslam toplum ve ahlak anlayışı içerisinde şekillenmiştir (Kavruk, 2004: 108-109). Dolayısıyla mahalle, Türk toplumunun siyasal, sosyal ve kültürel bir sonucu olarak doğal bir biçimde ortaya çıkmıştır (Göküş vd., 2013: 33).

Osmanlı döneminde mahalleler mülki, beledi (kentsel) ve adli teşkilatın ilk basamağını oluşturmaktaydı. Kazaları “kadılar”, nahiyeleri “naipler” yönetiyorken, genellikle etnik ve dinsel farklılığa göre şekillendiği için Müslüman mahallelerini “imamlar”, gayrimüslim mahallerini ise “kocabaşı” ve “papazlar” yönetiyordu (Koçberber, 2005: 103). İmam atanma işlemi padişah beratıyla olmasına rağmen bazı zamanlarda mahalle sakinlerinin kendileri ortak bir aday önerabiliyordu. Aynı zamanda memnun olmadıkları imamların görevden alınmasını da üst yönetimden talep edebiliyorlardı (Alada, 2009: 2).

İlk muhtarlık örgütünün kurulmasına kadarki dönemde imamlar, mahallelerde dini sorumluluklarının yanı sıra doğum, ölüm, evlenme, boşanma, ikametgah değiştirme gibi değişik işlemleri takip etmişler ve medeni hal kayıt ve sicillerini tutmuşlardır. İnsanlar arasında ortaya çıkan küçük çaplı anlaşmazlıkları da çözüme kavuşturan imamlar, bir nevi sulh hukuk mahkemesinin görevini üstlenmiştir (Palabıyık ve Atak, 2000: 12; Koçberber, 2005: 104).

Bu dönemde Osmanlı mahallesi sosyal hareketliliğin düşük olmasına bağlı olarak durağan bir nüfus yapısına sahip, kendi kendine yeterli iktisadi birimler üzerine kurulmuş, merkezi idarenin iç işleyişe karışmadığı fakat denge noktalarını kontrol edebildiği, kendi sosyal kontrol mekanizmasını oluşturabilmiş iktisadi, sosyal ve yönetsel bir yapı hüviyetindeydi (Arıkboğa, 1999: 105). Kendi kendini idare eden yapılar olarak mahaller, bu dönemde Osmanlı'daki Ahi kültürünün de bir yansıması olarak (Doğan, 2015: 29) sosyal kontrolün adalet ve etik sınırlar içerisinde sürdürülmesine mahalli düzeyde katkıda bulunmuştur.

Günümüzdeki anlamıyla mahalle yönetiminin temelini oluşturan ilk muhtarlık örgütü yeniçeri ocağının kaldırılmasının ardından ortaya çıkan güvenlik problemini gidermek amacıyla II. Mahmut tarafından 1829 yılında İstanbul'da kurulmuştur (Koçberber, 2005: 104). Osmanlı'da Tanzimat arifesinde gerçekleştirilen bu girişim, modern merkezîyetçi bir yapının kurulmasının ilk emarelerini oluşturmaktadır (İnankul ve Doğan, 2016: 193; Yılmaz vd., 2013: 266; Çoker, 2003: 26). 1833-1836 yılları arasında ise tüm Anadolu'da muhtarlık örgütü kurularak mahalle muhtarlığı konusunda önemli yapılanmalara gidilmiş oldu. Muhtarlık örgütünün ortaya çıkışı ve gelişim seyri değerlendirildiğinde mahallelerde hareketliliği takip edebilmek, bilgi-kayıt envanterine sahip olmak ve böylece merkezileşme gayretlerine karşılık verebilecek yönetsel bir girişim oluşturma amaçlandığı ifade edilebilir (Alada, 2009: 3).

Mahalle yönetimiyle ilgili yapılan ilk kanuni düzenleme ise 1864 yılındaki “Teşkil-i Vilayet Nizamnamesi” olmuştur. Nizamname'de mahallenin oluşumu, muhtarın ve ihtiyar heyetinin seçimi ile muhtarın görevleri tespit edilmiştir. Daha sonra 1869 yılında çıkarılan “İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi” ile birlikte mahalle yönetiminin görevleri daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir (Koçberber, 2005: 104).

1913 yılında çıkarılan “İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-u Muvakkati” ile mahalle yönetimlerine ilişkin tüm düzenlemeler yürürlükten kaldırılmıştır. Bununla birlikte daha önce mahalle yönetimleri tarafından yürütülen hizmetlerin kim tarafından üstlenileceği düzenlenmediği için mahalle yönetimleri belli bir süre kanuni dayanağı olmadan hizmetler yürütmüşlerdir (Aslaner, 1993: 203; Koçberber, 2005: 104; Kavruk, 2004: 180-181).

Cumhuriyet döneminde kanuni dayanağı olmadan fakat hükümetin izniyle işlemeye devam eden mahalle yönetimleri (Eryılmaz, 1988: 474) 1924 anayasasının hazırlanmasının ardından 1929 yılında il idaresi ve 1930 yılında belediye idaresine ilişkin düzenlemelerin hayata geçirilmesiyle birlikte tarihsel arka plan tamamen göz ardı edilerek, yönetsel bir boşluk kalmadığı gerekçesiyle 1933 yılında çıkarılan 2295 sayılı Kanunla³ kaldırıldı. Zaten ilgili kanunlarda yönetsel yapı içerisinde bu kuruma yer verilmemişti. Böylece bu kanunla mevcut durum tescillenmiştir (Arıkboğa, 2000: 2-3). Hukuki varlıkları sona erdirilen muhtarlıkların yürüttükleri hizmetlerin yetki ve sorumluluklarından “13'ü belediyeye, 8'i mahalleden seçilen kimselere (bu kişiler doğrudan belediye seçiliyordu), 3'ü polise, 3'ü jandarmaya ve geri kalanları da diğer resmi makamlara, bekçilere, hatta bütün halka verilmiştir” (Alada, 2009: 5; Demirel, 1987: 147). Fakat bu birimler kendilerine verilen bu yeni görevleri istenildiği ölçüde yerine getirememişlerdir. Bu durum vatandaşlar ile kamu kurumları arasında kopukluğun oluşmasına neden olmuştur. Yaşanan sıkıntılar neticesinde İçişleri Bakanlığı mahalle muhtar ve ihtiyar meclislerinin yeniden kurulmasına karar vermiştir. 10 Nisan 1944 tarih ve 4541 sayılı “Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun”la, mahalle yönetimleri yeniden kurulmuştur (Eryılmaz, 1988: 474).

Mahalle yönetiminin temel düzenleyicisi olan 4541 Sayılı Kanun'da 1950 yılından sonra çeşitli değişiklikler yapıldı. Fakat değişiklikler genellikle mahalle yönetiminin seçimine yönelik sınırlı nitelikte idi. İlgili mevzuat ilk olarak 1963 yılında ardından 1984 yılında 2972 Sayılı Kanun⁴ ile yeniden düzenlenmiştir. Son

³ Belediye teşkilatı olan yerlerde muhtar ve ihtiyar heyetlerinin lağvı hakkındaki kanun.

⁴ Mahalli idareler ile mahalle muhtarlıkları ve ihtiyar heyetleri seçimi hakkında kanun.

düzenlemeyle kabul edilen mahalle muhtar ve ihtiyar heyetlerinin seçimlerinin 5 yılda bir yapılacağı, ihtiyar heyetine 4'ü asıl 4'ü yedek olmak üzere 8 üyenin seçileceği, okur - yazar olmanın şart olduğu ve çoğunluk sisteminin uygulandığı seçim sistemi günümüzde halen uygulanmaktadır (Alada, 2009: 6).

Günümüzde mahalle yönetiminde bireyselleşme ön plana çıkmaktadır. Yürütülen faaliyetlerde ihtiyar heyetinin etkisi ve üstleneceği fonksiyon minimuma indirilmiştir. Çoğu görevi muhtar tek başına yapabilmektedir (ikametgah senedini tasdik etmek gibi). Nadiren birinci azaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bir diğer gelişme muhtarlık kurumunun yerel ihtiyaç ve özellikler çerçevesinde yeni yeni fonksiyonları üstlenmesi olmuştur (Arikboğa, 2000: 5-6).

Aşağıda mahalle muhtarlığının gelişim çizgisi ana hatlarıyla tabloleştirilmiştir.

Tablo 1. Mahalle Muhtarlığının Gelişim Süreci (Ana Hatlarıyla)

DÖNEMLER	AÇIKLAMA	ORGANLARI
1829-1864	Muhtarlığın Kurulma/Kurumsallaşma Süreci Muhtarlık 1829'da İstanbul'da 1833'te taşrada kuruldu. Bu dönemde çeşitli ferman ve düzenlemelerle muhtarlıklar oluşturulmaya çalışıldı.	- muhtar-ı evvel - muhtar-ı sani -yardımcı görevde imam
1864-1913	Mahalle Muhtarlığı: Köye kıyasla bir yerel yönetim birimi. 1864 ve 1871 Nizamnameleri ile köy muhtarlığı yetki, görev ve organları bakımından bir yerel yönetim birimi haline geldi. Mahalleler köylere kıyas edildi.	- muhtar - ihtiyar meclisi
1913-1933	Mahalle Muhtarlığı Hukuken Kaldırıldı 1913 tarihli yasayla yasallığını kaybeden mahalle muhtarlığı hükümetlerin izniyle fiili olarak varlığını devam ettirdi.	
1933-1944	Mahalle Muhtarlığı Kesin Olarak Kaldırıldı. Muhtarlıklara ait görevler belediyeye, jandarmaya, polise, mahalle halkına, bekçilere vs. bırakıldı.	
1944 ve sonrası	Mahalle Muhtarlığı Yeniden Kuruldu. Muhtar: merkezi yönetime yönelik kimi görevleri yapmakla yükümlü bir personel.	-mahalle muhtarı - ihtiyar heyeti

Kaynak: Arikboğa, 1999: 109.

2.3. Mahalle Yönetiminin Yapısal ve Hukuki Konumu

Mahalle Muhtarlığı; kuruluşu, organların oluşumu ve işleyişleri bakımından ayrı ayrı kanunlarla düzenlenmiştir. Kuruluşu 5393 sayılı Belediye Kanunu ile düzenlenmişken, görevleri ise 4541 sayılı "Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun" ile düzenlenmiştir. Bakıldığında mevzuat hususunda dikkat çeken ilk nokta mevzuatın dağınık olmasıdır. Yukarıda ifade edilen kanunlara ilgili bakanlıklar tarafından çıkartılan yönetmelik ve genelgeleri de eklediğimizde bu dağınıklığın boyutu daha da artmaktadır (Aslaner, 1993: 204).

Hukuken "mahalle" tüzel kişiliğe sahip olmayan bir yönetsel birimdir. Bu bakımdan da yetki, sorumluluk ve ast üst ilişkisi bakımından mülki amirlere bağlıdırlar (Bulut, 2001: 33). Bundan dolayı gerek mahalle tüzel kişiliği adına dava açmak ve gerekse mahalle hakkında dava açılması mümkün değildir. Fakat istisnai olarak emlak vergisine ait bedel ve değerlerin kesinleşmesi aşamasında takdir komisyonlarının kararlarına karşı 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 49. maddesinin "b" fıkrası çerçevesinde mahalle muhtarlarına dava açma hakkı verilmiştir (Aytaç, 1995: 139; Koçberber, 2005: 106).

Mahalle muhtarlıkları tüzel kişiliğinin, bütçesinin ve kendine ait personelinin olmamasından dolayı merkezi ve yerel yönetimlerin şehir ve kasabalardaki mahallelerinde bulunan mümessil hüviyetindeki geleneksel kuruluşlar olarak kabul edilmektedir. Nitekim, İçişleri Bakanlığı Hukuk Müşavirliği 81-111/235 sayılı yazısında "... mahalli idarelerde bulunması gerekli niteliklere sahip olmadıkları, tüzel kişiliklerin bulunmadığı

dikkate alınarak mahalle muhtarlıklarını mahalli idare olarak nitelendirmemiz mümkün değildir” diyerek, bu yönetimlerin bir yerel yönetim kuruluşu olmadığını tekrarlamıştır (Koçberber, 2005: 105-106).

İdari yapımızda mahalle, köy yönetiminden farklı olarak bir yerel yönetim birimi olarak kabul edilmemesine karşılık mahalle muhtarlığı ve ihtiyar heyetinin seçimi 2972 sayılı “Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun” uyarınca gerçekleştirilmektedir. Yani muhtarlık seçimleri süresince bir yerel yönetim görevlisi gibi davranan mahalle muhtarı mazbatasını aldıktan sonra bir anda merkezi yönetime ait bazı görevleri yürütmekle görevli hale gelmektedir. Bu itibarla mahalle muhtarlığı merkezi yönetimle yerel yönetimin kesiştiği noktada faaliyetlerini yürütmektedir (Arıkboğa, 1999: 103; Koçberber, 2005: 106).

Mahalle muhtarlığının kuruluşu 5393 sayılı kanununun 9. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre belediye sınırları içinde bir mahallenin kurulması, kaldırılması, bölünmesi isimleri ve sınırlarının belirlenmesi veya değiştirilmesi ve mahallelerin birleştirilmesi işlemleri belediye meclisinin kararı ve kaymakamın görüşünün ardından valinin onayı ile gerçekleşmektedir.

Görüldüğü gibi bir mahallenin kurulabilmesi için ilk adımı o mahallin belediye meclisi atmakta ve sistem karar, görüş ve onay şeklinde üçlü bir mekanizmaya bağlanmıştır. Belediye meclisinin bir karar alması için ise mahalle kurulmasını gerektirecek bir nedenden dolayı başvurunun yapılmış olması gerekmektedir. Uygulamada yeni mahalle kurulmasını gerektiren iki neden vardır:

1. Köy iken belediye olan yerleşim yerlerinde belediye olmanın doğal sonucu olarak bir veya birkaç mahalle kurulmasının zorunlu olması durumu,
2. Mevcut belediyenin zaman içerisinde büyümesinin doğal sonucu olarak yeni mahalleler oluşturmak ya da çok büyüyen mahalleleri bölmek suretiyle yeni mahalleler oluşturma durumu (Aslaner, 1993: 204).

Mahalle Yönetimi 5393 sayılı belediye kanununa ve 10.4.1944 tarih ve 4541 sayılı “Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanuna” göre muhtar ve ihtiyar heyetinden oluşur. Muhtar ve ihtiyar heyeti, mahallede yerleşik seçmenler tarafından seçilmektedirler. Seçimlerde siyasi partiler aday gösterememektedirler (Gözübüyük, 1989: 96). Adaylarda seçilmeye ilişkin genel hükümlere ilaveten en az altı aydan beri o mahallede oturma şartı da aranır. Seçilen mahalle muhtarları ve ihtiyar heyeti üyeleri 5 yıl görev yaparlar (Koçberber, 2005: 106; Göküş vd., 2013: 35).

Mahalle yönetiminin görevlerinin önemli bir kısmı muhtara tek başına verilmiştir. Dolayısıyla ihtiyar heyeti ile muhtar istisnai durumlarda birlikte görev yapmaktadırlar. Ağırlıklı olarak 4541 sayılı kanundan olmak üzere bazı diğer kanunlarla da muhtarlıklara görevler verilmiştir.

Mahalle muhtar ve ihtiyar heyetinin göreceği hizmetlere karşılık iş sahiplerinden alacakları harçlar, mahalle muhtarlıklarının tek gelir kaynağıdır. Buna ilaveten 5393 sayılı belediye kanunu belediyenin, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli aynı yardım ve desteği sağlayacağını hükme bağlamıştır (m.9).

Alınacak harcın hangi işlem için ne kadar olacağı her yılbaşı il idare kurullarınca belirlenir ve muhtarlıklara duyurulur. Muhtarlar ise bu tarifelere uymak ve aldıkları harç miktarını ilgili evrakın üzerinde göstermek durumundadır.

Mahalle muhtarlıklarına tahsis edilen harç gelirlerinin mahallede yürütülen hizmetlerin giderleri için yeterli olmaması, mahalle muhtarlıklarına devletçe her ay devlet bütçesinden belli miktar ödenek verilmesini gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda 1977 yılındaki 2108 sayılı “Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Kanun” ile mahalle muhtarlarına ödenek bağlanmıştır (Palabıyık ve Atak, 2000: 51).

3. TRABZON ORTAHİSAR İLÇESİNDEKİ MAHALLE YÖNETİMLERİ VE MAHALLE MUHTARLARININ PROFİLİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Mahalle yönetimlerinin mevcut pozisyonlarının tespiti, onlarla ilgili alınacak olan kararlar noktasında önemlidir. Günümüzde mahalle yönetimleri hem merkezi yönetim birimleri ile hem de yerel yönetim birimleriyle iletişim içerisinde. Bu iletişim sırasında ilgili birimlerin alınacak olan kararları hangi düzeyde etkilediklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Ayrıca mahalle sakinleriyle mahalle yönetimleri arasındaki iletişim ve etkileşimin hangi düzeyde olduğu buna ilaveten mahalle yönetimlerinin ilişki içinde oldukları kamu kurumları ile birbirlerini algılama düzeyleri önem arz eden konuların başında gelmektedir.

Araştırmanın temel amacı, mahalle yönetimlerinin profillerini ortaya koyarak, bu yönetimlerin ilgili kurumlarla olan ilişki düzeylerini analiz etmektir. Bu bağlamda çalışmada mahalle yönetimlerinin mevcut pozisyonları, ilişki içerisinde bulunduğu kamu kurumları, bu kurumlarla mahalle yönetimlerinin birbirini algılama düzeyleri ve muhtarların ifa ettiği vazifeler objektif olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Mahalle yönetimleri, merkezi yönetim ile yerel yönetim birimleri arasında kalmış bir yönetim birimidir. Ülkemizde genel yönetimin yeniden düzenlenmesi, ve düzeltilmesi hareketi içinde genelde merkezi kamu örgütlerine yardımcı olmak amacıyla ve kamu hizmetlerinde verimliliği ve güvenilirliği sağlamak üzere ortaya çıkan mahalle yönetimleri, aradan geçen süre içinde gerek sosyo-kültürel ve gerekse ekonomik gelişmelerin etkisiyle ve toplumsal ihtiyaçların büyük ölçüde değişmesi ile birlikte günümüzde tartışılır bir duruma gelmişlerdir. Bu noktada tartışılan mahalle yönetimlerinin bir yönetim birimi olarak yeniden örgütlenip örgütlenemeyeceğidir. Bu çerçevede geleceğe ilişkin kararların doğru bir şekilde verilebilmesi, geçmişin kavranması ve bugünün doğru bir şekilde ortaya konmasıyla mümkün olacaktır.

3.3. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini Trabzon ili Ortahisar ilçesindeki mahalleler içerisinden rastgele seçilen 42 mahalle muhtarlığı oluşturmaktadır. Araştırma, bir taraftan söz konusu mahallelerdeki muhtarların kişisel özelliklerini ve muhtar seçilmedeki gerekçeleri ortaya koymaya çalışırken öbür taraftan mahallelerdeki temel sorun alanlarının neler olduğunun tespit edilip bunların çözümünde merkezi ve yerel birimlerin nasıl bir role sahip olabileceklerini ve sorunlara yaklaşım derecelerini belirlemeye çalışmaktadır.

Tablo 2. Anket Çalışmasının Yapıldığı Mahalle Yönetimleri

Mahalle No	Mahalle Adı	Nüfusu
1	1 Nolu Beşirli Mahallesi	10.027
2	1 Nolu Bostancı Mahallesi	1104
3	1 Nolu Erdoğan Mahallesi	8682
4	2 Nolu Beşirli Mahallesi	15644
5	2 Nolu Bostancı Mahallesi	3680
6	2 Nolu Erdoğan Mahallesi	14.103
7	3 Nolu Erdoğan Mahallesi	13.958
8	Akkaya Mahallesi	702
9	Akoluk Mahallesi	1.972
10	Akyazı Mahallesi	2.536
11	Aydınlıkevler Mahallesi	13.093
12	Bahçecik Mahallesi	11.569
13	Bengisu Mahallesi	1.400
14	Boztepe Mahallesi	10.639
15	Cumhuriyet Mahallesi	3.705
16	Çamoba Mahallesi	584
17	Çarşı Mahallesi	1.549
18	Çömlekçi Mahallesi	1.278
19	Çukurçayır Mahallesi	24.617
20	Değirmendere Mahallesi	3.136
21	Doğançay Mahallesi	577
22	Dolaylı Mahallesi	1.522
23	Fatih Mahallesi	10.066
24	Gazipaşa Mahallesi	4.527
25	Gülbaharhatun Mahallesi	2.850

Tablo 2. Anket Çalışmasının Yapıldığı Mahalle Yönetimleri (Devamı)

Mahalle No	Mahalle Adı	Nüfusu
26	Gürbulak Mahallesi	1.502
27	İnönü Mahallesi	12.003
28	İskenderpaşa Mahallesi	1.987
29	Kalkınma Mahallesi	5.289
30	Kanuni Mahallesi	1.919
31	Karşıyaka Mahallesi	7.722
32	Kemer kaya Mahallesi	2.030
33	Kireçhane Mahallesi	1.027
34	Konaklar Mahallesi	5.704
35	Kutlugün Mahallesi	1.691
36	Pazarkapı Mahallesi	1.721
37	Pelitli Mahallesi	18.247
38	Sanayi Mahallesi	2.701
39	Toklu Mahallesi	8.969
40	Uğurlu Mahallesi	1.302
41	Üniversite Mahallesi	12.073
42	Yenicuma Mahallesi	7.543

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma öncelikle teorik düzlemde literatür taramasına dayanmaktadır. Teknik olarak ise alan araştırması niteliği taşımaktadır. Nitekim araştırma amacının gerçekleştirilmesinde anket tekniği kullanılmıştır. Alan araştırması 01 Mart 2015 – 15 Mayıs 2015 tarihleri aralığında yapılmıştır. Anket soruları hazırlanırken Aydın Usta'nın "Mahalle Yönetimi ve Geleceği"⁵ isimli çalışmasından faydalanılmıştır.

3.5. Alan Araştırmasından Elde Edilen Bilgilerin Değerlendirilmesi

Tablo 3. Muhtarın yaşı

Yaş Aralıkları	Sayı (n)	Yüzde (%)
18-35		
36-50	17	40.48
51-64	23	54.76
65 üstü	2	4.76
Toplam	42	100

Muhtarların % 54.76'sı 51-64 yaş aralığında yer alırken % 40.48'i 36-50 yaş aralığında yer almaktadır. 65 ve üstü yaşlarda muhtarlık yapanların yüzdesi ise % 4.76'dır. Bakıldığında muhtarların % 60'ının 50 yaş ve üzeri yaşlarda oldukları görülmektedir. Bu yaş grubu ülkemizde daha çok çalışanlar için emekliliği ifade etmektedir. Yani muhtarlık aktif çalışma dönemi olan 18-50 yaş aralığında yapılan asli bir görev olmaktan ziyade emeklilikte yapılan daha çok tatmine dayalı bir görev olarak algılanmaktadır.

⁵ USTA, Aydın, (2008), Mahalle Yönetimi ve Geleceği, Eskişehir; Nisan Kitabevi.

Tablo 4. Muhtarın Mesleği

Meslekler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Emekli	23	54.76
İşçi	5	11.91
Esnaf	8	19.05
Serbest	6	14.29
Toplam	42	100

Muhtarların % 54.76'sı emekli, % 19.05'i esnaf, % 14.29'u serbest meslek sahiplerinden oluşmaktadır. Muhtarlık daha çok emeklilikte tercih edilen bir görev olarak anlaşılmaktadır. Muhtarların yaş dağılımlarını ifade eden bir önceki tabloyla birlikte değerlendirildiğinde, ülkemizde emeklilik yaşının yakın bir geçmişe kadar 50'li yaşlarda olması, emeklilerin muhtarlığa yönelmelerine imkan tanımıştır.

Tablo 5. Muhtarın Öğrenim düzeyi

Öğrenim Düzeyleri	Sayı (n)	Yüzde (%)
İlkokul	17	40.48
Ortaokul	13	30.95
Lise	11	26.19
Üniversite	1	2.38
Toplam	42	100

Muhtarların % 40.48'i ilkökul, % 30.95'i ortaokul, % 26.19'u lise ve sadece % 2.38'i (1 muhtar) ise üniversite mezunudur. Muhtarların yaklaşık olarak % 71'i orta öğretim mezunudur. Muhtarların özellikle mali ve özlük haklarının yeterli olmaması o göreve eğitim seviyesi düşük kişilerin talip olmasına sebep olmaktadır.

Tablo 6. Muhtarlık Dönemi

Dönem sayıları	Sayı (n)	Yüzde (%)
1. dönem	12	28.57
2. dönem	13	30.95
3. dönem	5	11.91
4. dönem	7	16.67
5. dönem ve üzeri	5	11.91
Toplam	42	100

Mahalle muhtarlarının % 30.95'i muhtarlıkta ikinci dönemini yaşarken, % 28.57'si ilk dönemini yaşamaktadır. Bu veriler, mahalle muhtarlığı konusundaki hareketliliğin yüzdesini göstermesi bakımından önemlidir. Yaklaşık olarak muhtarların % 60'ı görevlerinin ilk dönemini veya ikinci dönemini yaşamaktadırlar. Buna rağmen yaklaşık olarak muhtarların % 29'unun 4 ve üzeri dönemlerini yaşıyor olmaları da değerlendirilmesi gereken bir yüzdendir.

Tablo 7. Ailesinde Muhtarlık Yapma Durumu

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yok	29	69.05
Babam	7	16.67
Diğer	6	14.29
Toplam	42	100

Muhtarların % 69.05'inin ailesinde muhtarlık yapan kimse yok iken, % 16.67'sinin babası ve % 14.29'unun yakın akrabası muhtarlık yapmıştır. Babadan oğula muhtarlık anlayışının mahalle muhtarlığında çok düşük seviyelerde kaldığı görülmektedir.

Tablo 8. Muhtarlık Dışında Bir İşle uğraşma

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evet	23	54.76
Hayır	19	45.24
Toplam	42	100

Muhtarlık dışında bir işle uğraşanların yüzdesi % 54.76 iken, bir işle uğraşmayanlar % 45.24'lük bir yüzdeyi oluşturmaktadır.

Tablo 9. Muhtarlıkla Beraber Yapılan İş

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Esnaf	15	65.22
İşçi	5	21.74
Sivil Toplumcu	3	13.04
Toplam	23	100

Muhtarların % 65.22'si muhtarlıkla birlikte esnaflık yaptığını ifade ederken, % 21.74'ü işçi ve % 13.04'ü ise sivil toplumla ilgili işlerde ve genellikle yöneticilik pozisyonunda bulduklarını ifade etmiştir.

Tablo 10. El Kitabına Sahip Olma Durumu

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evet	21	50
Hayır	21	50
Toplam	42	100

Mahalle yönetiminin yetki ve görevlerinin gösteren bir el kitabına sahip misiniz? şeklindeki soruya muhtarların % 50'si sahip olmadığı şeklinde cevap vermiştir. Karmaşık görevlerle bezenmiş muhtarlık görevi ile ilgili olarak muhtarların yarısının bir el kitabına sahip olmaması, bunların görevlerini resmi kaynakların dışında farklı olanaklarla elde ettikleri bilgilerle yürüttüklerini ortaya koymaktadır. Bu gerçeklik, muhtarlık kurumunun içinde bulunduğu durumu anlatması açısından ise dikkat çekmektedir.

Tablo 11. Muhtarlık İşlerinin Yürütüldüğü Yer

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Muhtarlık Bürosu	34	80.95
İşyeri	6	14.29
Kahvehane	2	4.76
Ev		
Toplam	42	100

Muhtarların % 80.95'i muhtarlıkla ilgili işlemlerini muhtarlık bürosundan yürütmektedir. % 14.29'u ise kendisine ait işyerinden yürütmektedir. Bu göstergelerin ortaya çıkmasında belediyenin muhtarların önemli bir kısmına muhtarlık bürosu sağlamasının da büyük bir etkisi olmuştur.

Tablo 12. Sivil Toplum Kuruluşuna Üye Olma

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evet	30	71.43
Hayır	12	28.57
Toplam	42	100

Muhtarların % 71.43'ü herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye iken, % 28.57'si ise hiçbir sivil toplum kuruluşuna üye değildir. Üye olanların önemli bir bölümü muhtarlar derneğine üye olmakta ve bunların da önemli bir kısmı ise üye olmasına rağmen toplantılarına katılmamakta, üyelikleri kağıt üzerinden öteye geçmemektedir.

Tablo 13. Muhtarlığa Bir Yılda Kurumlardan Gelen- Giden Belge Sayısı

Kurumlar	0 Sıfır Belge		1-99 Arası		100 ve Daha Çok	
	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
Valilik	Gelen	0	31	73.81	11	26.19
	Giden	13	27	64.29	2	4.76
Belediye	Gelen	2	29	69.05	11	26.19
	Giden	13	24	57.14	5	11.91
Emniyet	Gelen	9	29	69.05	4	9.52
	Giden	19	22	52.38	1	2.38
Adliye	Gelen	10	26	61.91	6	14.29
	Giden	25	16	38.10	1	2.38
Tapu	Gelen	22	20	47.62	0	
	Giden	34	8	19.05	0	
Maliye	Gelen	1	34	80.95	7	16.67
	Giden	23	18	42.86	1	2.38
Askerlik Şubesi	Gelen	7	34	80.95	1	2.38
	Giden	14	28	66.67	0	

Bakıldığında, sıfır belgede (Sıfır belge, toplam yazışma içerisinde ilgili kurumlarla muhtarların hiç yazışma yapmadığını ifade etmektedir) tapu müdürlüklerinin yüzde olarak (Gelen Evrak % 52.38, Giden Evrak %

80.95) başı çektiği görülmektedir. Tapu müdürlüklerini adliye (Gelen Evrak % 23.81, Giden evrak % 59.52) ve emniyet (Gelen Evrak % 21.43, Giden Evrak % 45.24) izlemektedir.

Maliye ile yazışmalarda 23 muhtarlık (% 54.76) kendilerinin herhangi bir yazı göndermediğini ifade etmişken sadece bir muhtarlık (% 2.38) hiçbir evrakın maliyeden gelmediğini ifade etmiştir. Buradan maliye ile yazışmaların genelde tek taraflı ve maliyeden gelen evraklar şeklinde olduğu anlaşılmaktadır.

Toplam yazışmalara bakıldığında valilik (Gelen Evrak % 100, Giden Evrak % 69.05) ve Belediyenin (Gelen Evrak % 95.24, Giden Evrak % 69.05) başı çektiği görülmektedir. Bu durum mahalle muhtarlıklarının en fazla belediye ve valilikle iletişim içerisinde olduğunu desteklemektedir.

Tabloda gelen evrak açısından bir kurum dikkati çekmektedir. Bakıldığında Maliyenin Muhtarlıkların % 97.62' sine evrak gönderdiği görülmektedir. 100 ve daha çok evrak gönderen kurumlara bakıldığında belediye (% 26.19) ve valiliğin (26.19) yanında maliye (% 16.67) ve adliye (% 14.29) de görülmektedir. Bunun nedeni muhtarlıkların bu kurumlara muhatapları arasında aracılık yapıyor olmasıdır.

Tablo 14. Muhtarlıkta Bir Yılda Hazırlanan Belge Sayısı

Belgeler	0 Sıfır Belge		1-199 Arası		200 ve Daha Çok	
	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
Nüfus Cüzdanı Talep Belgesi	0		19	45.24	23	54.76
İkametgah Belgesi	5	11.91	8	19.05	29	69.05
Fakirlik Belgesi	2	4.76	33	78.57	7	16.67
Nüfus Cüzdanı Örneği	9	21.43	19	45.24	14	33.33
Sağ Belgesi	26	61.91	15	35.71	1	2.38
Yokluk Belgesi	19	45.24	21	50	2	4.76
İyi Durum Belgesi	33	78.57	9	21.43	0	
Meşguliyet Belgesi	37	88.10	5	11.91	0	

Muhtarlıkların düzenlediği belgelere bakıldığında, sıfır belgede (Sıfır belge, muhtarlıkların o belgeden hiç düzenlememiş olmasını ifade eder) ilk sırayı meşguliyet belgesi (% 88.10) alırken onu iyi durum belgesi (% 78.57) ile sağ belgesi (% 61.91) takip etmektedir. Yani meşguliyet belgesi, iyi durum belgesi ve sağ belgesi hemen hemen hiç ihtiyaç duyulmayan belgelerdir.

Öte yandan muhtarlar daha çok Nüfus cüzdanı talep belgesi (% 100), fakirlik belgesi (% 95.24), ikametgah belgesi (% 88.10) ve Nüfus cüzdanı örneği (% 78.57) düzenlemektedirler.

Adet olarak 200 belge ve üzeri düzenlenen belgelere bakıldığında en çok düzenlenen belgelerin ise İkametgah belgesi (% 69.05) ve Nüfus Cüzdanı Talep Belgesi (% 54.76) olduğu görülmektedir.

Tablo 15. İhtiyar Heyeti İle Toplanma Sıklığı

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Haftada Bir	4	9.52
İki Haftada Bir	2	4.76
Ayda Bir	15	35.71
Üç ayda Bir		
Altı Ayda Bir		
Gerektiğinde	21	50
Toplam	42	100

Muhtarların yarısı ihtiyar heyeti ile birlikte gerektiği zaman toplandığını, % 35.71'i ise ayda bir toplandığını, % 9.52'si ise haftada bir toplandığını ifade etmiştir. Görüşmeler sırasında mahallede gün içerisinde zamanın büyük bölümünü ihtiyar heyetinin önemli bir kısmıyla birlikte geçtiklerini ve zaten birlikte olduklarını ifade eden muhtarlar, bu gerçeği dile getirdikten sonra bu soruya cevap vermişlerdir.

Tablo 16. Yapmak İstenileni Gerçekleştirme Oranı

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Tamamını	13	30.95
Orta Düzeyde	22	52.38
Kısmen	7	16.67
Hiç		
Toplam	42	100

Muhtarların % 52.38'i yapmak istediklerini orta düzeyde gerçekleştirebildiklerini, % 30.95'i ise tamamını hayata geçirebildiklerini dile getirmişlerdir. Buna rağmen muhtarların yaklaşık % 69'u yapmak istediklerini orta düzeyde ya da kısmen yapabilmektedir.

Tablo 17. En Çok Meşgul Eden Görevler

	Sayı (n)	Muhtarlıklar Arasındaki Yüzde (%)	Toplam Görevler İçindeki Yüzde (%)
Eğitim	12	28.57	5.71
Sağlık	8	19.05	3.81
Güvenlik	18	42.86	8.57
Çevre Kirliliği	24	57.14	11.43
Kanalizasyon	32	76.19	15.24
Asfalt	25	59.52	11.91
Spor Etkinlikleri	1	2.38	0.48
Ulaşım	12	28.57	5.71
Otopark	11	26.19	5.24
Park/Yeşil Alan	1	2.38	0.48
Pazaryeri	6	14.29	2.86
Çöp	15	35.71	7.14
İmar Planı	6	14.29	2.86
Su, Elektrik	12	28.57	5.71
Sosyal Yardım	26	61.91	12.38
Kültürel Faaliyetler	0		
Plansız Göç	1	2.38	0.48
Toplam Görev Sayısı	210		100

Bakıldığında muhtarlar görevleri sırasında zamanlarının çoğunu genelde kanalizasyon (% 76.19), sosyal yardımlar (% 61.91), asfalt (% 59.52), çevre kirliliği (% 57.14), güvenlik (% 42.86), işleriyle geçirmektedirler. Spor etkinlikleri, park/yeşil alan ve plansız göç muhtarların hemen hemen hiç uğraşmadığı (% 2.38) alanlar olarak dikkat çekmektedir. Kültürel faaliyetler ise maalesef hiçbir muhtarın tercihi arasına girmeyi başaramamıştır.

Tablo 18. Kurumların Muhtarlığa Önem Verme Derecesi

Kurumlar		Her Zaman	Bazen	Çok Nadir	Toplam
Valilik	Sayı (n)	13	14	15	42
	Yüzde (%)	30.95	33.33	35.71	100
Belediye	Sayı (n)	16	14	12	42
	Yüzde (%)	38.1	33.33	28.57	100
Emniyet	Sayı (n)	26	9	7	42
	Yüzde (%)	61.91	21.43	16.67	100
Adliye	Sayı (n)	13	11	18	42
	Yüzde (%)	30.95	26.19	42.86	100
Tapu	Sayı (n)	12	7	23	42
	Yüzde (%)	28.57	16.67	54.76	100
Maliye	Sayı (n)	24	8	10	42
	Yüzde (%)	57.14	19.05	23.81	100
Askerlik Şubesi	Sayı (n)	18	10	14	42
	Yüzde (%)	42.86	23.81	33.33	100
İl Müdürlükleri	Sayı (n)	13	9	20	42
	Yüzde (%)	30.95	21.43	47.62	100

Muhtarlar kendilerine en fazla önemi emniyetin (% 61.91), Maliye'nin (% 57.14) ve askerlik şubesinin (% 42.86) verdiğini dile getirmişlerdir. Böyle bir kanaatlerinin oluşmasında kapılarını bu kurumlardan özellikle emniyetteki görevlilerin sürekli çalması etkili olmuştur. Yani muhtarlık, bu kurumlar için önemli bir bilgi kaynağı olarak görülmektedir. Bazı muhtarlar gelen giden evrak sayısı üzerinden bu kurumların değer verme seviyelerini belirlemeye çalışmıştır. Bu bilimsel açıdan sağlıklı bir değerlendirme tarzı değildir.

Buna ilaveten belediye ve valilikte yapmak istediklerini yapamamaları bu kurumlara karşı muhtarlarda bir güven problemi yaşanmasına sebep olmuştur. Nitekim görüşmelerde muhtarların özellikle dert yandığı konu, seçimlerden önce veya valinin yeni atamasından hemen sonra bu iki kurumun kendileriyle çok ilgilendikleri fakat daha sonra kendilerini hemen unuttukları şeklindedir. Valinin kendilerini toplayarak sohbet etmesini bile değer verilmenin önemli bir unsuru olarak algılayan muhtarlar, bu konudaki problemleri algılama düzeylerine yansıtılmışlardır.

İl müdürlüklerinin ve özellikle tarım il müdürlüğünün daha çok köy muhtarlıklarıyla iletişim kurmaları ve mahalle muhtarlıklarıyla ortak noktalarının azlığı bu konudaki algılamayı etkilemiş ve il müdürlüklerinin önemseme derecesi (% 47.62) oranında çok nadir çıkmıştır. İlaveten tapu müdürlüğü ile mahalle muhtarlıklarının ortak görev alanlarının yok denecek kadar az olması bu konudaki algılamayı da etkilemiş ve tapu müdürlüğünün önemsenme derecesi (% 54.76) oranında çok nadir çıkmıştır.

Tablo 19. Muhtar Seçilmede Önemli Olan Faktörler

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Saygı Duyulan ve Sevilen Bir Kişi Olmak	40	95.24
Politik Çevrenin Olması		
Politik Dünya Görüşünün Mahalle Sakinleriyle Benzer Olması	3	7.14
Zengin Olmak	1	2.28
Mahallenin Sorunlarını Çözeceğine İnanılması	40	95.24
Toplam	84	100

Muhtar olarak seçilmenizden önemli olan faktörler nedir? şeklindeki sorumuza muhtarların (% .95.24)'ü saygı duyulan ve sevilen bir kişi olduklarını ve mahalle sakinlerinin mahallenin sorunlarını kendisinin çözeceğine inanmaları şeklinde cevap vermişlerdir. Bunun yanında üç muhtar (% 7.14) politik dünya görüşü ile mahalle

sakinlerinin görüşlerinin benzer olmasının seçilmesinde etkili olduğunu ifade ederken, bir muhtar (% 2.28) zengin olmasının seçilmesinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 20. Görev Srasındaki İlişkilerin Yoğunluğu

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Belediye	42	100
İş Adamları		
Din Görevlileri	2	4.76
Sivil Toplum Kuruluşları		
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	17	40.48
İl Müdürlükleri	1	2.38
İl Özel İdaresi		
Valilik	19	45.24
Diğer (PTT:1 ; TEDAŞ:1 KIZILAY:1)	3	7.14
Toplam	84	100

Görevleri sırasında muhtarların tümü belediye ile iletişim halindedir. Belediyeyi valilik (% 45.24) ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı (% 40.48) takip etmektedir. Din görevlileri, İl müdürlükleri, PTT, TEDAŞ ve KIZILAY yoğun ilişkiler sıralamasında birer muhtarın tercih ettiği kurumlardır.

Mahallelerdeki fakir insanların varlığı muhtarların önemli oranda sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı ile ilişki içerisine girmesine sebep olmuştur.

Tablo 21. Mahalle İle İlgili Kararların Alınmasında Grupların Etkisi

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Mahalle Sakinleri	37	88.10
Belediye	36	85.71
Öğretmenler	2	4.76
Din Adamları	1	2.38
Esnaf	1	2.38
Gençler	3	7.14
Kadınlar	1	2.38
Tek Başına	3	7.14
	84	100

Mahalle ile ilgili kararların alınmasında genelde mahalle sakinleri (% 88.10), ve belediye (% 85.71) etkili olmaktadır. Üç muhtar (% 7.14) gençlerin sözlerine kulak verirken, iki muhtar ise (% 4.76) öğretmenleri dinlemektedir. Din adamlarını ve esnaf ve kadınları da dinleyen muhtarların yanında üç muhtar (% 7.14) kimsenin kendini etkilemediğini, kararları kendisinin verdiğini ifade etmiştir. “Etkilemek” ifadesini olumsuzlayıcı olarak kullanmadığımız ifade edilmesine rağmen bu muhtarlar görüşlerinde sabit kalmışlardır.

Tablo 22. Mahallenin Sorunlarına Yaklaşım Düzeyi

		Yeterli	Kısmen Yeterli	Yetersiz	Toplam
Belediye	Sayı (n)	13	19	10	42
	Yüzde (%)	30.95	45.24	23.81	100
Valilik	Sayı (n)	17	12	13	42
	Yüzde (%)	40.48	28.57	30.95	100

Muhtarların % 30.95'i belediyenin mahallenin sorunlarına yaklaşımını yeterli bulurken, % 40.48'i ise valiliğin yaklaşımını yeterli bulmaktadır. Fakat, kısmen yeterli sütununa bakıldığında muhtarların % 45.24'ünün az da olsa belediyenin yaklaşımından memnun olduğu görülmektedir. Toplamda ise yaklaşık olarak muhtarların % 76'sı belediyenin mahallenin sorunlarıyla vasatın üzerinde ilgilendiğini ifade ederken, yaklaşık % 69'u valiliğin mahallenin sorunlarıyla ilgilendiğini ifade etmiştir.

Tablo 23. Görev ve Yetkilere Bakış

		Artırılmalı	Yeterli	Azaltılmalı	Toplam
Görev ve Yetki	Sayı (n)	32	9	1	42
	Yüzde (%)	76.19	21.43	2.38	100

Mahalle muhtarlarının % 76.19'u görev ve yetkilerinin artırılması gerektiğini ifade ederken, % 21.43'ü ise görev ve yetkilerinin yeterli olduğunu ifade etmiştir. 1 muhtar ise (% 2.38) görev ve yetkilerinin azaltılması gerektiğini söylemiştir.

Yapılan görüşmelerde muhtarların önemli bir kısmı, görev ve yetkilerden daha ziyade muhtarlığın daha da etkinleştirilmesi gerektiğini, görev ve yetkilerin verildiğini fakat bunları kullanma imkanlarının değişik sebeplerden dolayı kısıtlandığını ifade etmişlerdir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde mahalle yönetiminin görevleri, resmi belge düzenlemek, onamak ve mahalle ile merkezi idare arasındaki bazı ilişkileri yürütmekle sınırlı tutulmuştur. Geleneksel işlevlerini kaybetmiş olan mahalle yönetimi ya yeni bir teşkilatlanma ile fonksiyonel hale getirilmeli ya da yürüttüğü hizmetler diğer merkezi veya yerel yönetim birimlerine devredilerek varlıkları sona erdirilmelidir.

Kamu hizmetlerine ilişkin kararların alınması ve yürütülmesi sürecine halkın katılımını sağlayacak doğrudan demokrasi imkanlarının araştırıldığı, hizmetlerin halka mümkün olan en yakın yerde üretilmesi düşüncesinin geliştirilmeye çalışıldığı bir ortamda, muhtarlık kurumunu kaldırıp atmak akli bir davranış olmayacaktır.

O halde yapılması gereken, bu tartışmaların ışığında zamanın şartlarına uygun olarak muhtarlık kurumunun yeniden ele alınarak hukuki/yönetimsel konumunun belirlenmesidir. Bu çerçevede belediye-mülki idare birimleri ve muhtarlıklar arasında hizmet bölüşümleri yeniden tasarlanabilir. Halka en yakın birim olan muhtarlıklar bazı hizmetlerin başka bir kuruma ve işleme gerek duyulmaksızın doğrudan yürütücüsü olabilir.

Bu çerçevede yapılacak olan çalışmalara katkı sağlaması açısından Trabzon ili Ortahisar ilçesindeki mahallelerde yapılan alan araştırmasındaki sonuçlar aşağıda değerlendirilmiştir.

Ekseriyetinin ilköğretim mezunu olduğu mahalle muhtarlığının, genelde emeklilikte tercih edilen bir görev olduğu görülmüştür. Bu görevin aktif çalışma dönemi olan 18-50 yaş aralığında yapılan asli bir görev olmaktan ziyade emeklilikte yapılan daha çok tatmine dayalı bir görev olarak algılandığı düşünülmektedir.

Mahalle muhtarların yarısı görev ve yetkilerini gösteren bir el kitabına sahip değildir. Muhtarlarımız görevlerini yerine getirirken resmi kaynaklarda ifade edilen yetki ve sorumluluklardan ziyade farklı kaynak ve tecrübeleri referans almaktadır. Bu durum muhtarlık kurumunun içinde bulunduğu tabloyu anlatması açısından ise dikkat çekmektedir.

Muhtarlıkların görevlerini yerine getirirken en çok valilik ve belediye ile iletişim halinde olduğu görülmüştür. Bu zaten beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Mahalle muhtarlıklarında bir yılda düzenlenen belge sayısına bakıldığında, muhtarların en fazla Nüfus cüzdanı talep belgesi, fakirlik belgesi ve ikametgah belgesi verdikleri görülmektedir. Mahalle muhtarları görevleri sırasında ise daha çok kanalizasyon, sosyal yardım, asfalt ve çevre kirliliği konularında vakit harcamaktadırlar. Belediyelerin üstlendiği hizmetlerin mahalle düzeyinde takibinin mahalle muhtarlıkları aracılığıyla gerçekleştirildiği ileri sürülebilir.

Muhtarların yaklaşık üçte biri valiliğin ve belediyenin kendilerini önemsemediğini mahallenin sorunlarına yaklaşımının yeterli olduğunu dile getirmiştir. Muhtarlık kurumunun daha aktif ve etkin bir hale getirilmesi bu türden problemlerin ortaya çıkmasını da engelleyebilecektir. Öte yandan mahalle muhtarlarının hemen hepsi saygı duyulan ve sevilen bir kişi olduklarını ve mahalle sakinlerinin mahallenin sorunlarını çözeceğine inanılmasının muhtar olarak seçilmesinde etkili olduğunu düşünmektedir.

Sonuç olarak, mahalle yönetimleri resmi belge düzenleme ve onama fonksiyonlarından sıyrılıp daha işlevsel bir konuma getirilmelidir. Bunun için de kanuni ve yönetsel statüleri tekrar ele alınmalı, hizmet bölüşüm sürecinde yürütebilecekleri hizmetlerin sorumluluğu kendilerine verilmeli ve en nihayetinde yeterli mali kaynaklarla donatılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ALADA, Adalet B. (2009), "Kentsel Yönetime Katılımda Mahalle", http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/fe1f8abaad094e0_ek.pdf?tipi=7&turu=X&sube=0. (01.10.2009)
- ARIKBOĞA, Erbay (1999), "Yerel Yönetim Açısından Mahalle Muhtarlığına Bir Bakış", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt:8, Sayı:3, ss.103-125.
- ARIKBOĞA, Erbay (2000), "Boşluk Doldurucu ve Aracı Kurum: Mahalle Muhtarlığı", içinde Birgül A. Güler, Ayşegül Sabuktay (Ed.), **Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri**, Ankara; TODAİE Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayın No:12, ss.167-176.
- ASLANER, Abdullah (1993), "Mahalle Muhtarlığı ve Kuruluşu", **Türk İdare Dergisi**, Yıl:65, Sayı:400, ss.203-210.
- AYTAÇ, Fethi (1995), **Mahalle Muhtarının El Kitabı**, Ankara; Seçkin Yayınevi, 1995.
- BULUT, Yakup (2001), "Mahalle Muhtarlığı Üzerine Bir Araştırma", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 10, Sayı: 3, ss.32-51.
- ÇOKER, Ziya (2003), **Mülki Yönetim ve Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma**, Ankara; Türk İdareciler Derneği Yayını.
- DEMİREL, Fazlı (1987), "Mahalle Muhtar ve İhtiyar Kurulları", **Türk İdare Dergisi**, Yıl:59, Sayı:376, ss.145-166.
- DOĞAN, Kadir Caner (2015), "Ahilik Teşkilatı, Ombudsman ve Etik İlişkisi", **Global Journal of Economics and Business Studies-Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi-GJEBS**, Cilt: 4 Sayı: 7, 28-36.
- ERYILMAZ, Bilal (1988), "Türkiye'de Köy ve Mahalle Muhtarlıklarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi", **Türk İdare Dergisi**, Yıl:60, Sayı:378, ss.465-475.
- GÖKÜŞ, Mehmet, Erdal BAYRAKCI, Hakan ALPTÜRKER (2013), "Mahalle Yönetimi ve Mahalle Muhtarlarının Vatandaşlar Tarafından Değerlendirilmesi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.18, S.2, ss.31-45.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref (1989), **Yönetim Hukuku**, 3. Bası, Ankara; Sevinç Yayınları.
- İNANKUL, Hakan; Kadir Caner DOĞAN (2016), "Modern Devlet ve Türk Polis Teşkilatı Üzerine Bir İnceleme", **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 14, ss.176-205.
- KAVRUK, Hikmet (2004), **Köy ve Mahalle: Yerleşim ve Yönetim Birimi**, Ankara; Odak Yayınları.
- KOÇBERBER, Seyit (2005), "Yeni Belediye Yasası İle Mahalle Yönetimi", **Sayıstay Dergisi**, Sayı: 56, Ocak-Mart 2005, s.103-114, <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der56m6/>. (01.112009)
- PALABIYIK, Hamit, Şermin Atak (2000), **21. Yüzyıla Girenken Mahalle Yönetimi**, İzmir; İzmir Büyükşehir Belediyesi Yerel Gündem 21 Yayını.

Kış-2017

Winter-2017

Cilt: 6 Sayı: 12 (110-126)

Volume: 6 Issue: 12 (110-126)

SİPAHİ, Esra Banu (2016), “Geleneksel” Mahalleden “Yeni” Mahalleye Neoliberal Dönüşümün Risk Algısına Etkisi Üzerine Bir Araştırma, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 45, ss.851-864.

ŞEKER, Güven (2005), “Kent Güvenliği Örgütlenmesinde Mahalle ve Çarşı ve Mahalle Bekçileri”, **Polis Bilimleri Dergisi** cilt:7/4, ss.59-90.

TAYLAN, Ertuğrul (1992), “Mahalle Muhtarlığı, Sorunları”, **Türk İdare Dergisi**, Yıl:64, Sayı:395, ss.53-74.

USTA, Aydın (2008), Mahalle Yönetimi ve Geleceği, Eskişehir; Nisan Kitabevi.

YILMAZ, Nihat; Kadir Caner DOĞAN; Hakan İNANKUL (2013), Tek Parti İktidarı Döneminde (1923-1946) Bürokrasi ve Siyaset İlişkisinin Weberyen Değerlendirmesi, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 3, ss.265-286.